

SCHIȚĂ BIOGRAFICĂ

Ioan Slavici (1848 – 1925)

La 18 ianuarie 1848 se năștea la Șiria, lângă Arad, Ioan Slavici, al doilea dintre cei cinci copii ai lui Sava și Elenei Slavici.

A urmat școala primară greco-ortodoxă din localitatea natală și liceul maghiar din Arad, pentru ca mai târziu să se dedice studierii dreptului la Universitatea din Budapesta.

A debutat în 1871 în **Convorbiri Literare** și a avut colaborări cu revistele **Speranția**, **Timpul**, **Vatra** și **Tribuna poporului**.

Este autorul unor comedii, povești, nuvele, romane, drame istorice și memorii.

În septembrie 1881 apărea volumul *Novele din popor*, în care, pe lângă nuvelele tipărite în periodice, a inclus inedita *Moara cu noroc*. Apariția volumului a marcat o piatră de hotar în evoluția prozei românești, îndeosebi a nuvelisticii.

De la Slavici am moștenit una dintre cele mai autentice și mai profunde opere memorialistice. Prin nuvelele, romanele și memorialistica sa, Slavici este, alături de ceilalți clasici, scriitorul care a avut o contribuție decisivă la așezarea literaturii noastre în făgașul modernității, fiind un punct de reper nu doar pentru romanul social, ci și pentru cel psihologic.

Dacă Eminescu este considerat părintele poeziei române moderne, iar Caragiale cel al teatrului, Slavici este cel care a pus bazele prozei noastre moderne, alături de I. Creangă.

SCORMON

I

Cât e de lung gardul, de la portiță până la cotitura uliței, Sanda l-a măsurat, nici ea singură nu știe de câte ori, cu firul în mână. Jos, lângă portiță, e vârtelnița cu jirebia¹ de tort². Sanda ia capătul firului, îl sucește pe lângă cel dintâi par din gard, apoi merge lăsând firul printre degete, din par în par, până la stâlpul din cotitură; acolo sucește firul încă o dată și iarăși se întoarce înapoi. Vârtelnița se mișcă alene, scârțâind îndelungat, și lasă firul a se dezveli. Din când în când, scârțâitura încetează și firul nu mai curge. Sanda fuge la vârtelniță, descurcă firele și iarăși părăndă³ parii. Așa se urzește pânza. Și gardul e cel mai bun urzitor: pari bătuți unul lângă altul și legați între dânșii, loc de șase palme de la pământ, cu o împletitură de nuiele. Lângă gard locul e neted; dincolo grădina cu legume și cu flori. Curcubăta se întinde de-a lungul, se ridică și pe

¹ jirebia = legătură formată din fire de tort, pentru depănat (*n. ed.*)

² tort = fir tors de in sau cânepă pentru urzeală (*n. ed.*)

³ părăndă = (a se perinda) a merge de la unul la altul (*n. ed.*)

alocurea se răsucește până în vârful parilor, încât firul Sandei se ascunde în verdeața frunzelor ori scutură albini din florile galbene. Așa de a îndemână nu e urzitorul cu craci lungi ca păianjenul. E bun în vreme de iarnă. Acum însă maica Marta s-a dus cu copiii la stână, badea Stan a plecat cu un car de scânduri: Sanda e singură-singurică. Îi mai place afară la uliță. Nu pentru că ar fi trecători, dar afară cântecul vine mai bine. E cald, dar deprinsă e fata la ger și la arșiță. Cu brațele goale, cu poalele aninate în brâu și cu ștergarul în cap, ea nici nu simte vremea lui Cuptor; cântă, întinde firul, descurcă jirebia și se perde în tinerețele ei.

Din vale vine, abia târându-se, un câine flocan, pe mijlocul uliței. Câteva sute de pași de la cotitură, el zărește o clipă pe Sanda, se oprește, ridică capul, ciulește și începe a scheauna încet. Sanda se întoarce cu firul și iarăși se arată la cotitură. Câinele tresare, prinde viață și, cu ochii ațintiți la Sanda, se răpede în sus.

Pentru o fată care urzește pânza de-a lungul gardului, un câine flocan, mai ales când nu vine, ci se răpede, totdeauna este o ivire mai mult decât supărăcioasă. Sanda țipă, apoi rămâne încremenită de spaimă, cu fața albă ca fagurele și cu ochii ațintiți la câine.

Ca o șopârlă însă, cu labele întinse, colbăind cu coada și scheaunând, se târâie câinele până în apropierea ei. Acolo apoi rămase turtit la pământ, privind fata speriată, scheaunând iar cu frică și mișcându-și coada neîncetat.

Sanda își veni în fire. Îi părea c-a mai văzut adeseori acest câine, dar unde și cum nu-și aducea aminte.

Deodată, fața ei se însenină.

– Scormon! strigă ea cu bucurie, ca și când ar întâlni un vechi prieten.

Când auzi câinele acest cuvânt, sări iute la picioarele ei, apoi se ridică cu labele pe ea și iarăși îi cuprinse picioarele, sări împrejur vesel, începu să latre, să scheaune și iarăși să-i lingă mânilor.

– Scormon! dragă Scormon! zise ea, plecându-se spre câine și netezindu-l. Cât e de slab, sărmanul! Unde e Pascu?

La auzul acestui nume, câinele începu să scheaune încet, mai tare, tot mai tare, în sfârșit el își ridică capul în sus și începu să urle.

Sanda îl privi câtăva vreme cu mișcare.

– Bietul câine! cum urlă! zise ea înduioșată. Scormon, nu urla! urmă apoi, simțind că lacrămilor îi vin în ochi. Cine știe, poate a și murit în cătănie. Bietul câine! Apoi începe a se șterge la ochi, așezându-se pe piatra de lângă portiță. Cine știe, poate a și murit! Trei ani vor fi la toamnă de când l-au dus în cătănie. Și mulți mor în cătănie. Se zice că-i bat și-i țin cu mâncări rele. Vai și-amar! Nu se mai aude nimic de el. Despre alții tot mai vine câte-o veste. Dar el n-are pe nimeni decât pe bietul acesta de câine, care piere de foame.

La acest gând, Sanda privi împrejur. Scormon era tupilit la picioarele ei. Ea începu să-l netezească.

– Scormon! Tu n-ai stăpân!

Scormon se ridică și-și puse labele pe genunchii ei, privindu-i în față.

Sanda începu a-și face muștrări. De trei ani, de când s-a dus Pascu, ea abia câteodată și-a adus aminte de el. Măcar numai să se fi gândit la el. Și așa nu se mai

gândește nimeni altul în lume. Dar atunci când îl luase în cătănie Sanda era încă tânără, de tot tânără și nepricepută. Iar el totdeauna a fost bun cu dânsa. Când mergea la stână, iarna, când ședeau seara la sfârâmat de porumb, și primăvara, când oile începeau să fete, totdeauna el îi aducea pe cel mai frumos dintre mieii priori. Cine știe?... poate el... Da! de dragul ei el ar fi fost gata să facă orișice. Ar fi dorit să știe unde-i și ce face, și cum e, și ce gândește, ar fi dorit să-l vadă și numai să-l vadă.

Scormon se ridică cu labele pe umerii ei.

– Scormon! strigă ea înduioșată, apoi îi cuprinse capul și îl sărută, privind speriată împrejur ca să vadă dacă nu o va fi zărit cineva. După aceea se ridică repede, intră în curte, în casă, și ieși cu o bucată de mălai proaspăt.

– Scormon, ia, mănâncă! grăi ea, întinzându-i bucata.

Câinele începu să mușine mălaiul.

– Mănâncă, Scormon, mănâncă! Sărmanul, cât e de slab: abia a mai rămas păr pe el! Mănâncă, Scormon!

Scormon apucă bucata cu sfială și o puse între labe, iar fata se așeză lângă el și rămase privind cu mulțumire cum câinele din ce în ce se îndemna mai tare la mâncare.

– Unde e Pascu, Scormon?

Câinele lăsă bucata și iarăși începu a scheauna.

– A murit! Știi c-a murit! Câinele simte mai bine decât omul!

Naica Marta se opri la portiță și stete uimită: Sanda ședea jos și netezea un câine străin.

- Ce faci tu, fată?
- A murit, mamă! știi c-a murit! Urlă câinele.

II

Trei văi și trei dealuri: cale scurtă-n tinerețe; cine o face în voie bună a sosit la Măciniș fără chiar să bea apă din izvoarele din cale.

Jos în vale curge râul; mai sus, pe coaste, răsfirat, se întinde satul prin holde și grădini. Sus, pe culme, paște turma în iarbă verde și îndesată. Stâna e așezată tocmai lângă cruce, de unde ochiul cuprinde amândouă văile. Un nuc bătrân și stufos dă umbră păstorului.

Berbecii sunt bătauși, mioarele sunt grase și mieii zburdalnici, dar păstorul totuși e tăcut. Zadarnic ia fluierul în mână; doina nu mai are farmecul pe care-l avea odinioară.

- Scormon, ține!

Scormon sare și se repede între berbecii care se bat în capete, despărțindu-i pe șapte în șapte părți, apoi rămâne stând cu capul ridicat, ca să vadă dacă lupta e sfârșită. Iar când vede că toți pasc, latră încă de câteva ori, ca semn al privegherii sale, și se întoarce încet lângă stăpânul său. Aci se întinde, își pune capul pe labele de dinainte și rămâne urmând cu ochii săi mișcările lui Pascu. Din când în când, ciulește, tresare, ridică capul ori mormăie, parc-ar fi simțit ceva nepriincios.

Pascu nu-l vede. El se simte singur. Câtă vreme a fost în cătănie, adeseori și-a adus aminte de el. Muntele, turma și Scormon au fost prietenii din revărsatul tinerețelor lui. Acuma însă, de când a sosit acasă, parcă e sătul de traiul de mai nainte. De patru săptămâni

își paște turma și încă nu și-a botezat chiar nici pe berbecul ce poartă clopotul cel mare. Poate cu vremea, cu zilele, lucrurile iarăși vor intra în firea lor de mai nainte.

Scormon ridică capul, se ridică de tot, privește ciulind în vale, apoi, ca lăsat din pușcă, se duce peste gropi și tufișuri în jos.

– Unde, păcate, se duce câinele așa? Scormon, Scormon!

Scormon n-are vreme să stea de vorbă.

Pascu se ridică și privește în urma lui.

Din vale, șerpuiește, albă și netedă, poteca îngustă. Jos, unde se pierde în dosul spinișului îndesat, Pascu vede o femeie venind grăbită în sus. Scormon merge drept la ea, apoi joacă împrejurul ei, se tăvălește, latră, sare pe ea și iarăși ia calea înapoi până la Pascu.

– Ce-i, Scormon? Cine e aceea?

El ar spune dac-ar ști vorbi. Dar scheaună, sare, latră și iarăși fuge la Sanda, și de la Sanda la Pascu, și de la Pascu la Sanda, cale tot mai scurtă, până ce nu îi poate vedea față în față.

Sanda se oprește cu obrazii aprinși înaintea lui Pascu.

O, dacă n-ar fi plecat, dacă n-ar fi venit, dacă n-ar fi aici!

Pascu o vede și-și aduce aminte de ea. Da, e Sanda lui badea Stan. Parc-o vede acum tot cum era înainte de trei ani, dar totuși parcă tot nu e cum a fost atunci. Parcă e – ferească Dumnezeu – cum! Ar voi să-i spuie o vorbă, dar nu o găsește, tocmai de aceea.

– Mi-a spus Florea lui Butuc c-ai venit acasă! grăi Sanda înăbușită.

Pascu abia putu să o audă.

– Da! am venit acasă. Și Florea a venit acasă, răspunse el căutând vorbele. Am turmă frumoasă. Patruzeci și șase de berbeci, o sută șazeci și două de mioare și optzeci de miei.

– Frumoasă turmă!

– Și iarba e foarte bună, să zici că-i pagubă să pască oile în ea. Ia! berbecelul acela e al meu: simbrie. Să ți-l arăt.

El plecă înspre turmă și Sanda în urma lui, iar Scormon, adunând turma, înaintea lor.

– E grasă turma.

– Foarte grasă. Așa turmă n-am avut încă. Vezi aceea și aceea, și berbecul acela, și celălalt, urmă el, arătând oile răsfirate. Am tot de la zece una.

Sanda umbla în urma lui, privindu-l furiș, iar când el stete locul și se întoarse la ea, amândoi rămaseră ca în cea dintâi clipă a întâlnirii lor.

– Eu mă duc acasă! zise Sanda cu glas tremurător.

– Te duci acasă?

– Da! Mă duc! răspunse ea, plecând.

Pascu plecă în urma ei.

Acum se opri Sanda.

– Dar unde ai plecat? o întrebă Pascu.

– Am fost numai iac-așa!

– Ce duci în cârpă?

Sanda privi la cârpă, apoi la Pascu. Ochii începură să i se împăienjenească. Scormon văzu cum o lacră se strecură în jos pe obrazul ei și începu să scheaune, văzând c-acum nu e bine.

– Ți-am adus niște struguri! zise ea, fără ca să-și steargă lacrăma. Sărmanul, a venit la noi.

Mai departe nu putu vorbi.

Nu știi ce și nu știi cum... Pascu se simți că nu se mai știe... Fără de a putea să-și dea seama în ce chip, el se trezi că îmbrățișează pe Sanda.

Scormon privea neclintit la ei.

*

În toamna viitoare, peste trei dealuri și trei văi, în umbra unui tei era o trochiță. Scormon e culcat lângă ea și privește în tăcere cum copilul se joacă cu mânuțele lui, bombănind vorbe de tainic înțeles.

(*Convorbiri Literare*, anul IX, nr. 8,
1 noiembrie 1875)